

BUITEN

13^E JAARGANG N^O. 5

ZATERDAG 1 FEBRUARI 1919.

Foto C. Steenbergh.

WATERMOLENTJE BIJ ABCOUDE.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

WATERMOLENTJE BIJ ABCOUDE, ILLUSTRATIE	BLZ. 49
DE STERRENHEMEL IN FEBRUARI, DOOR A. A. N.	„ 50
BROEDERSCHAP (4), DOOR JOHN GALSWORTHY	„ 51
BROUWERSHAVEN, DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLL.	BLZ 52—55
UIT HET ZIELEVEN DER DIEREN, DOOR G. DE GRAAF. BLZ. 56	
SPARTACUS, DOOR F. W. DRIJVER	„ 56
HET STEKELVARKEN, DOOR J. J. HOF, GEÏLL.	BLZ. 56—57
VERDWIJNENDE WINDMOLENS NABIJ OVERSCHIE, DOOR	
V. D. B., GEÏLLUSTREERD	58—59
DE PELSJAGERS, DOOR HULBERT FOOTNER (21)	BLZ. 58
ONTVANGEN BOEKEN, ENZ.	„ 60
GEZICHT VAN HET VRIJTHOF OP DE TORENS VAN ST.	
JANS EN ST. SERVAASKERK TE MAASTRICHT, ILL.	„ 60
ZEEUWSCH-VLAANDEREN—ZUID-LIMBURG	„ 60

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Levens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

Afzonderlijke nummers: Prijs 25 cts.

DE STERRENHEMEL IN FEBRUARI.

HET volgende overzicht geeft den stand der sterrebeelden voor 5 uur sterretijd, d.i. in omstreeks half acht middelbaren tijd. Men zie het Februari-kaartje in de N. R. Ct. Zenith: Giraffe, Wagenman;

Noorden: Kleine Beer, Boötes, Cepheus, Draak, Hercules, Lier;
Noordoosten: Grootte Beer, Jachthonden;
Oosten: Hoofdhaar van Berenice, Kreeft, groote en kleine Leeuw, Lynx, Sextant, Waterslang;
Zuidoosten: Schip Argo, kleine Hond, Tweelingen;
Zuiden: Duif, Eenhoorn, Vloed Eridanus, Haas, groote Hond, Orion, Oven, Stier;
Zuidwesten: Walvisch;
Westen: Andromeda, Driehoek, Pegasus, Perseus, Ram, Visschen;
Noordwesten: Cassiopea, Hagedis, Vos, Zwaan.

De Melkweg loopt te 8 uur van het Zuidoosten naar het Noordwesten en bereikt in het Zuidwesten een hoogte van 75° boven den horizon. In de hoog aan den hemel staande sterrebeelden Wagenman en Perseus is zijn licht evenwel niet zoo sterk, dat het bijzonder de aandacht trekt.

De Februari-avonden vertoonen de wintersterrebeelden in vol len luister: Orion staat te 8 uur in het Zuiden; iets lager en meer naar links schittert Sirius en hooger aan den hemel staan Procyon, de Tweelingen (met de heldere planeet Jupiter) en de Stier met de fraaie groepen der Hyaden en der Pleiaden.

Februari is met Maart de maand, waarin het Zodiakaallicht het gemakkelijkst kan worden waargenomen; men dient eerst het afnemen der maan af te wachten, maar van den 18^{en} Februari af zal men bij goed helder weer het Zodiakaallicht in het Westen na zonsondergang gemakkelijk kunnen vinden: een zwak lichtende pluim die zich, dank zij haar schuinschen stand op den horizon, in de lente gemakkelijk van de schemering onderscheidt.

De as der pluim valt nagenoeg in de ekliptika, die in Februari en Maart 's avonds vrij steil (onder een hoek van ruim 60°) op de Westerkim helt; eind Juli is deze hoek 's avonds om tien uur maar 15°. Voor de waarneming aan den morgenhemel doen zich de gunstigste omstandigheden daarentegen in October voor (zie Buiten I N° 17; IV N° 36).

Ook voor de waarneming van den Gegenschein is Februari in het algemeen een zeer gunstige maand: dit uiterst zwakke

schijnsel is in den Leeuw te vinden nabij de ster der eerste grootte Regulus, maar daar het den 14^{en} Volle Maan is, behoeft men er enkel in het begin en in het eind der maand naar te zoeken, en het is zelfs de vraag of de nabijheid van de planeet Saturnus de waarneming niet onmogelijk maakt.

De tijdsvereffening bereikt in Februari haar maximum en verandert weinig: de heele maand is de zon een kwartier bij de klok vóór.

Algol minima zijn waarneembaar: den 7^{en} Februari te 14 uur, den 10^{en} te 11 uur, den 13^{en} te 8 uur en den 16^{en} te 5 uur. R Coronae borealis schijnt in de laatste weken iets zwakker geworden te zijn, maar de ster is bij afwezigheid van maan toch nog gemakkelijk in een binocle zichtbaar. Nova Aquilae is in het begin der maand te 17 uur, omstreeks 1 Maart al te 15 uur in het Oosten te zien. Er zijn mij geen helderheidsschattingen uit den allerlaatsten tijd bekend geworden.

Mercurius is niet waarneembaar.

Venus maakt zich uit de schemering los en zal in den loop van Februari als avondster gezien kunnen worden; 1 Maart gaat de planeet twee uren na de zon onder. In een kijker vertoont de schijf de schijngestalte eener maan van 10 dagen; de middellijn bedraagt ongeveer 10".

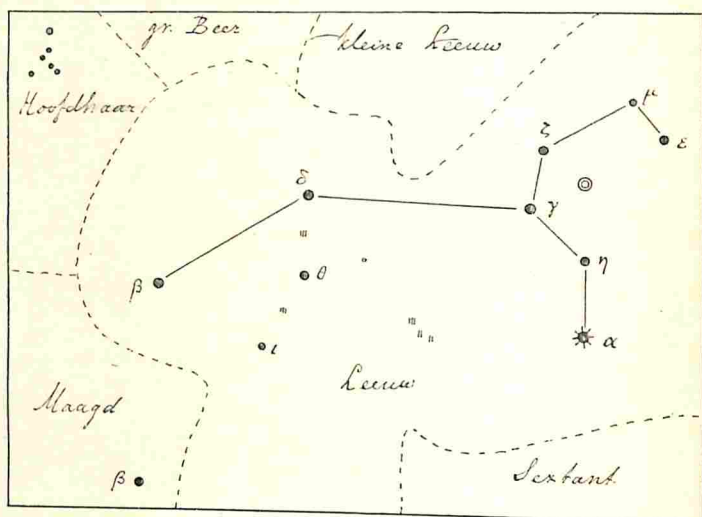
Mars verdwijnt deze maand eindelijk in de avondschemering. Toch zal men de planeet althans in de eerste helft van Februari nog wel kunnen vinden, met behulp van Venus. Mars staat 1 Februari ongeveer zes graden verder van de zon af dan Venus. Den 13^{en} heeft de conjunctie plaats: dan zullen de beide planeten zich aan den avondhemel samen in het veld van een kleinen kijker vertoonen, Mars 35' ten Noorden van Venus.

Jupiter, die bijna den heelen nacht zichtbaar is, loopt deze maand westwaarts in het sterrebeeld Tweelingen, eerst snel, dan langzaam.

Saturnus verwijdt zich vrij snel Westwaarts van Regulus; deze planeet is den ganschen nacht zichtbaar.

DE LEEUW, MET DEN KLEINEN LEEUW EN HET SEXTANT.

Het sterrebeeld Leeuw treft men in den Almagest aan. Het stelt volgens sommige schrijvers den leeuw voor, dien Hercules in het bosch van Nemea wurgde. Het is een der allergrootste constellaties, en vroeger was het nog grooter: oorspronkelijk werden er ook sterren van de Maagd en het Hoofdhaar van Berenice toe gerekend, en de Arabieren noemden het Ezeltjes (de sterren γ en δ van de Kreeft, zie No. 1 van dezen jaargang) „de neusgaten van den Leeuw”.

Het trapezium der sterren $\alpha \gamma \delta \beta$, ten Zuiden van den Grooten Beer gemakkelijk te vinden, is een geschikt uitgangspunt om zich in deze streek van den hemel verder te oriënteren, en daarom zijn op het kaartje de omringende sterrebeelden ook aangegeven, waarvan de Maagd het belangrijkste is, en waarvan wij behalve den Grooten Beer, ook het Hoofdhaar van Berenice reeds behandelden (Buiten XII No. 10). De sterren α en γ en het aanhangende kleine trapezium $\gamma \zeta \mu \epsilon$ kwamen ook op het vorige kaartje (No. 1 van dezen jaargang) voor, en zoo wordt de aansluiting aan de Tweelingen gemakkelijk.

De Leeuw verdwijnt in de laatste dagen van Juli in de avondschemering en komt omstreeks 1 October aan den ochtendhemel weder te voorschijn. De ster der eerste grootte α heet ingevoerd — van den Griekschen naam Βασιλίσκος (het Koninkje). Het was deze ster, die aan Hipparchus de eerste ruwe bepaling van de precessie aan de hand deed (zie No. 1 van dezen jaargang). De ster β heet Denebola; de naam heeft een Latijnschen of Italiaanschen klank maar is inderdaad een verbastering van het Arabische Deneb-al-Asad (staart van den leeuw). Men herinnert zich, dat α van den Zwaan Deneb heet, waarmede dan „de staart van den vogel” wordt bedoeld.

De ster γ is een der mooiste dubbelsterren van den hemel: een lichtgele hoofdstel van de grootte 2.5 met een eveneens lichtgele begeleider van de vierde grootte op een afstand van 3". De omlooptijd van het paar wordt verschillend opgegeven en is slecht bekend, maar bedraagt in elk geval een paar eeuwen. Ook de ster ϵ is dubbel (4m en 7m, afstand 3").

Midden in het trapezium $\gamma\delta\mu\epsilon$ vindt men het straalpunt van de *Leoniden*, de vallende sterren, die zich tusschen 13 en 18 November in den nacht vertoonen en die afkomstig zijn van de komeet 1866 I. In 1866 en ook bij twee vroegere gelegenheden (1799 en 1833) is de zwerm zoo rijk geweest, dat de verbaasde toeschouwers een waar vuurwerk, een sterrenregen, te zien kregen.

De voornaamste merkwaardigheid van het sterrebeeld Leeuw is de rijkdom aan *nevelvlekken*. Wij zijn hier in de buurt van de Noordpool van den Melkweg, die in het aangrenzende sterrebeeld Hoofdhaar ligt. Ik vermeldde vroeger al eens (Buiten IX No 18), dat de nevelvlekken in twee groepen vervallen, de *gasnevels* en de *witte spiraalnevels*. De nevels der eerste soort komen voornamelijk in den Melkweg voor. Die der tweede soort mijden daarentegen den Melkweg; hier in den Leeuw vindt men ze dicht opeengehoopt. Op de kaart staan er 8 aangegeven: twee, te zamen een door drie streepjes aangeduiden dubbelnevel vormende, tusschen ϵ en δ , twee dergelijke tusschen δ en ϵ , en dan nog een groepje van vier, waaronder weer een dubbelnevel, meer naar Regulus toe. Verschillende van deze nevelvlekken komen in de lijst van Messier voor. Voor middelmatige kijkers is de Leeuw een dankbaar waarnemingsveld: men gebruike de zwakst mogelijke vergroting.

De vrij onbelangrijke sterrebeelden *Kleine Leeuw* en *Sextant* werden in het laatst der 17^e eeuw door Hevelius ingevoerd. Merkwaardige objecten vallen er niet te beschrijven.

A. A. N.

BROEDERSCHAP

4) DOOR JOHN GALSWORTHY.

Uit het Engelsch vertaald door Leny Grondel—Chotzen.

HET is niet zeker of mijnheer Purcey, onder den indruk, dat hij zich temidden van een vreemde kudde bevond, nog in het atelier bleef dralen toen alle gasten reeds waren vertrokken of wel, dat hij slechts in de meening verkeerde, dat zijn eigen deftigheid zou toenemen naarmate hij langer bij werkelijke artisten verbleef. Waarschijnlijk was het laatste het geval, want het bezit van de bewuste Harpignies, een goed schilderstuk, dat hij eens bij toeval had gekocht en waarvan hij wederom bij toeval de bijzondere waarde had ontdekt, was tot een groote factor in zijn leven gegroeid en onderscheidde hem in hooge mate van zijn vele vrienden, die meer voor een aardig landschap van de Royal Academy of wel voor een reproductie van jongedames in achttiende-eeuwsch costuum te paard of wel op een bank gezeten, over hadden. Hij was jongste firmant van een vrij beteekend kassiershuis en woonde in Wimbledon, vanwaar hij geregeld met zijn auto naar de City heen en weer reed. Aan die autoriteiten had hij zijn kennismaking met de familie Dallison te danken. Nadat hij namelijk zijn chauffeur op een goeden dag had gelast hem aan het hek van de Broad Walk op te wachten, was hij de Rotten Row afgeslenterd, zooals hij vaak op zijn weg huiswaarts deed, met het voornemen, iedereen die hij kende te groeten. Het bleek echter, dat het een mislukte onderneming was, want zijn oogen bespeurden niemand van slechts eenige beteekenis. Hij was derhalve met een sterk verlangen naar afleiding vervuld, toen hij in Kensington Gardens een ouden man bemerkte, die daar de vogels uit een papieren zak voederde. Bij Purcey's komst vlogen de vogels echter weg en Purcey naderde den ouden heer verontschuldigend. „Het spijt me, dat ik uw vogels heb verschrikt, mijnheer,” begon hij het gesprek.

De oude man, die in een donkergrijs tweedpak was gekleed, dat een sterke turflucht verbreidde, keek hem zonder te spreken aan.

„Ik ben bang, dat uw vogels mij zagen aankomen,” zei mijnheer Purcey weer.

„In die dagen,” zei de bejaarde heer, „waren vogels bevreemd voor de menschen.”

Mijnheer Purcey's scherpzinnige oogen bespeurden dadelijk, dat hij eindelijk iemand had aangetroffen met wien te praten viel.

„Ja, ja, ik begrijp, dat u op den tegenwoordigen tijd doelt. Dat is werkelijk heel aardig. Ha, ha!”

De vreemde oude antwoordde: „Het gevoel van vrees staat in onafscheidelijk verband met een primitief stadium van wedijver, hetgeen met broedermoord gepaard gaat.”

Deze uitspraak waarschuwde mijnheer Purcey, dat hij op zijn hoede moest zijn.

„De arme oude is niet goed snik,” dacht hij. „Hoogstwaarschijnlijk mag hij hier niet alleen zijn.” Hij overlegde derhalve of het beter zou zijn in allerijl zijn auto te bereiken dan wel af te wachten voor het geval zijn hulp noodig mocht blijken te zijn. Daar hij evenwel een goedhartig man was, die daarbij een onverwoutbaar vertrouwen in zijn tactvol beleid had om zelfs de moeilijkste zaak recht te zetten en daarbij een zeker iets (bepaald gedistingeerd, zooals hij het later uitdrukte) in het voorkomen en manieren van den ouden heer ontdekte, besloot hij te onderzoeken of hij den vreemdeling van dienst kon zijn. Zij wandelden samen in de richting op, waar de auto wachtte, waarbij mijnheer Purcey zijn nieuwen kennis zijdelings opnam.

„U schijnt veel van vogels te houden,” begon hij voorzichtig.

„De vogels zijn onze broeders.”

Dit antwoord was afdoende om Purcey's diagnose van het geval te bevestigen.

„Mijn auto wacht hier,” zeide hij. „Laat ik u even naar huis brengen.”

De bejaarde heer scheen deze woorden niet te hooren. Zijn lippen bewogen alsof hij aan de een of andere gedachte voortspoon.

„In die dagen,” hoorde mijnheer Purcey hem mompelen, „stonden menschenverzamelingen als „rookies” (dievenholen, ook bosschen met roekennesten) bekend. Die uitdrukking is niet rechtvaardig tegenover dien mooien vogel.”

Mijnheer Purcey legde haastig zijn hand op den arm van den oude.

„Hier staat mijn auto, mijnheer. Kom, laat ik u naar huis brengen.”

Naderhand had Purcey zijn avontuur aldus beschreven:

„De oude man wist heel goed waar hij woonde, maar ik geloof waarachtig niet, dat hij merkte, dat ik hem in mijn auto (het was de Al Damer) thuis bracht. Zoo kwam ik met die Dallisons in aanraking. Hij is de schrijver, weet je, en zij schildert... Zoo ongeveer de nieuwe school... Zij is een groote bewonderaarster van Harpignies... Toen ik daar met de auto voorreed, trof ik Dallison net in den tuin. Natuurlijk paste ik er wel voor op, mijn mond voorbij te praten. Ik zei tegen Dallison: „Deze oude heer kwam ik op mijn wandeling tegen en ik heb hem toen in mijn auto naar huis gebracht!” Stel je voor dat toen bleek, dat het haar vader was! Ze waren er mij heel dankbaar voor. Het zijn ook alleraardigste menschen, maar wat zal ik zeggen... Echt fin de siècle, als al die proffen en artisten. Dat is allemaal zulk vreemd volk, vooruitstrevend en weet ik wat al. Ze praten maar over hun armen en hun liefdadigheidsverenigingen, over het nieuwe geloof en al dat soort dingen.”

Hoewel hij de Dallisons na die gebeurtenis verschillende malen had bezocht, hadden zij hem toch nooit van het prettige gevoel, dat hij een goede daad had verricht, beroofd. Nooit hadden zij hem laten merken, dat hij niet een krankzinnige, zooals hij veronderstelde, maar een wijsgeer thuis had gebracht.

Het had hem dan ook even verontrust toen hij mijnheer Stone dien middag vlak bij den ingang van Bianca's atelier ontmoette, want ofschoon hij den ouden heer sedert het gesprek in Kensington Gardens verscheidene malen had gezien en ook wist, dat hij bezig was een boek te schrijven, rekende hij hem toch niet tot dat soort lieden, dat hij graag tegenkwam. Hij had hem dadelijk verslag gedaan van de voltrekking van het doodsvonnis van den moordenaar van Shoreditch, zooals dit in de middageditie was beschreven. De wijze, waarop de oude heer Stone dit bericht opnam, versterkte mijnheer Purcey in zijn meening omtrent den vader van de gastvrouw.

Toen alle bezoekers met uitzondering van mijnheer en mevrouw Stephen Dallison en juffrouw Mythe Dallison, „die alleraardigste, mooie meid” en de jonge man „die altijd om dat meisje heendraait,” waren heengegaan, was Purcey de gastvrouw voor een rustig praatje genaderd.

Zeer welopgevoed luisterde zij toe met dat bekende, ironische glimlachje, dat haar in mijnheer Purcey's oogen maakte tot een „zeer bijzondere vrouw maar...” Hier stopte hij, want voor het beschrijven van de verborgen disharmonie, die haar schoonheid afbreuk deed, was een groter zielkundige dan mijnheer Purcey noodig. Zij die Bianca Dallison beter kenden dan mijnheer Purcey deed, werden maar al te goed dezen onrustigen, trotschen trek gewaar, waaronder haar overigens groote schoonheid leed.

Zij was een weinig groter dan Cecilia, haar figuur was voller en bevalliger, haar haar donkerder evenals haar oogen, die daarbij dieper lagen dan bij haar zuster het geval was, haar teint was mooier. De geest van de eeuw, de Disharmonie, moet ongetwijfeld gedomineerd hebben, toen een mooi kind met donker haar en levendige oogen Bianca werd gedoopt.

Mijnheer Purcey was er evenwel niet de man naar om toe te staan, dat het geringste zich tusschen hem en zijn genoegens plaatste. Zij was een duivelsche mooie vrouw en dank zij de Harpignies bestond er een zekere band tusschen hen.

„Uw vader en ik komen niet erg goed met elkaar overeen, mevrouw Dallison. Onze levensopvattingen schijnen niet geheel met elkaar te strooken.”

„Inderdaad,” antwoordde Bianca, „ik meende juist, dat u zoo best met elkaar kon opschieten.”

„Hij is volgens mijn begrippen te... te veel met de Schrift vervuld,” zei mijnheer Purcey tactvol.

„Hebben wij u nooit verteld,” weerlegde Bianca zachtzinnig, „dat mijn vader vóór zijn ziekte een vrij bekend wetenschappelijk man was?”

„O zoo,” mompelde mijnheer Purcey een weinig verward. „Weet u, mevrouw Dallison, van al uw schilderijen spant volgens mij „De schaduw” nog de kroon. Daarin ligt iets, dat je aangrijpt. Dat meisje op uw Kerstfeest was het model, nietwaar? Een aantrekkelijk type... Het lijkt bijzonder goed.”

Bianca's gezicht betrok, maar mijnheer Purcey was niet in staat zulk een kleinigheid op te merken.

„Als u er ooit afstand van wilt doen,” zeide hij, „hoop ik, dat u mij een kansje zult geven. Het zou voor mij een groot genoegen zijn dit schilderij te bezitten. Ik geloof beslist, dat het nog veel waard zal worden.”

(Wordt vervolgd).

Foto C. Steenbergh.

BROUWERSHAVEN. GEZICHT OP HET KOOR EN DE KAPELLEN VAN DE ST. PETRUS- EN PAULUSKERK.

BROUWERSHAVEN.

WIE te Zierikzee, het stadje met zijn drie eerwaardige middeleeuwsche poorten, zijn geweldigen St. Lievens Monstertoren, zijn eenvoudig doch met een kostelijken toren gesierd stadhuis, zijn deftige hoofdgracht, zich opmaakt om de tweede stad van Schouwen, Brouwershaven, te bezoeken, beginne met zich van dat bezoek niet al te veel voor te stellen. Men zou, iets wetend van den hoogen ouderdom der meeste Zeeuwsche steden, hun vroegeren bloei, reeds in tijden, toen Holland's steden nog in hun eerste opkomst waren, en onder den indruk van de verrassing, die Zierikzee bracht, anders tē zeer teleurgesteld worden. Deze waarschuwing is niet noodig voor wie met Brouwershaven's geschiedenis bekend is, maar hoevelen zijn dat?

Wel brengt de tocht er heen aanvankelijk een nieuwe verrassing. Héél Zeeland heeft iets droefs, als men denkt aan de eertijds bloeiende steden en dorpen, thans door 't geweld der wateren of door aanslibbing der havens verdwenen of tot onbeteekenende landstadjes geworden, héél dit Zeeland, dat eertijds op velerlei gebied schitterde, het oude gewest, dat iets van den glans van het nabijgelegen Vlaanderen opving en weer van zich gaf, doch nu een der meest afgelegen provinciën van Nederland is, ver van waar het hart van ons land klopt, en dat thans hoofdzakelijk op 't gebied van landbouw en veeteelt beteekenis heeft, een beteekenis die wel niet onderschat mag worden, maar die toch minder treffend is dan de oude voorbijgegane glorie. Maar terwijl Zuid-Beveland's en vooral Walcheren's landouwen nog heden ongemeen aantrekkelijk zijn en de kleederdrachten der bewoners het landschap er zoo kostelijk stoffeeren, mist Schouwen deze bekoring. Vruchtbaar land is het zeker. Maar wat boomloos, wat eentonig. Op twee uitzonderingen na. De eerste vormt de duinstreek, zooals te verwachten was, de zoom van Renesse tot Burgh, niet grootsch, maar lieflijk, met daarachter hier en daar zeer breede en veelal onbegroeide duinen, en dat onovertrefbaar-schoone water- en duingezicht bij Westenschouwen, de verdwenen stad, waar eertijds in achten-twintig taveernen de Rijsche wijn geschonken werd. De tweede en onverwachte uitzondering vinden we niet verre van Zierikzee, op den weg naar Brouwershaven. Bijna plotseling komen we in een boschrijke oase, de zomerresidentie van de

oude keizerin Zierikzee zooals Felix Rutten ze noemt, waar de wildzang schaterd in de boschjes, de gieteling scharrelt in het dorblad en de mensch — evenals in de Manteling bij Domburg — een oogenblik vergeet, dat hij ingepakt zit tusschen dijken. Hier glorië Schouwen op z'n schoonst, zou de heer Dietrich von der Ven zeggen. Te midden van fraai, hoog opgaand, eeuwenoud geboomte liggen eenige buitenplaatsen, te zamen het gehucht „Schuddebeurs", vormend, dat zijn naam ontleent aan dien van een oude uitspanning. In dit belommerd oord, het Schouwensche Velp, is het een lieve lust te vertoeven; ge vergeet een oogenblik de zee, die dit land zoo droef geteisterd heeft, en zoo ge den straatweg houdt lijkt het, alsof ge in een boschrijk oord van groote uitgestrektheid zijt aangeland. Maar Brouwershaven roept en weldra zijn we weer tusschen de kleilanden, waarover, onbelemmerd, de zeewind waait. Dan nog Noordgouwe door, Zonnemaire voorbij en 't dorpje Bommenede, dat oorspronkelijk noordelijker lag, toen veel grooter was, en, in 't einde der 16e eeuw met grachten en wallen versterkt, zelfs 't aanzien van een stadje had, doch door den watervloed van 1682 verwoest werd, en — Brouwershaven ligt voor ons.

Nóg eens, stel u niet te veel voor van deze tweede „stad" van Schouwen. En zeide ik niet, dat wie haar geschiedenis kent, dit ook niet doet? Welaan dan, eerst hare geschiedenis.

't Was in den tijd, dat een groot gedeelte van de bewoners dezer lage landen, laten we zeggen 1/3, zich bezig hield met het leggen van dammen, een ander derde deel met het zich vestigen aan die dammen. En wat deed de rest? vraagt misamoureuze bezigheden. Dit laatste deden trouwens vermoeminste, dat deze bevolking zich snel vermenigvuldigde. Ter zake. In dien tijd dan, omstreeks 1285, legde men ook een dam in de Duivenee, een stroom die langs het toen bloeiende dorp Brijdorpe, thans een gehucht, liep en in zee uitmondde ter plaatse waar thans Brouwershaven ligt. Brijdorpe (men vermoedt dat dit Brouwersdorp beteekent) wilde een goede haven hebben — geheel verin den stroom, waaraan het dan een dam liet leggen gegraven in den door 't leggen van den dam aangeslibden

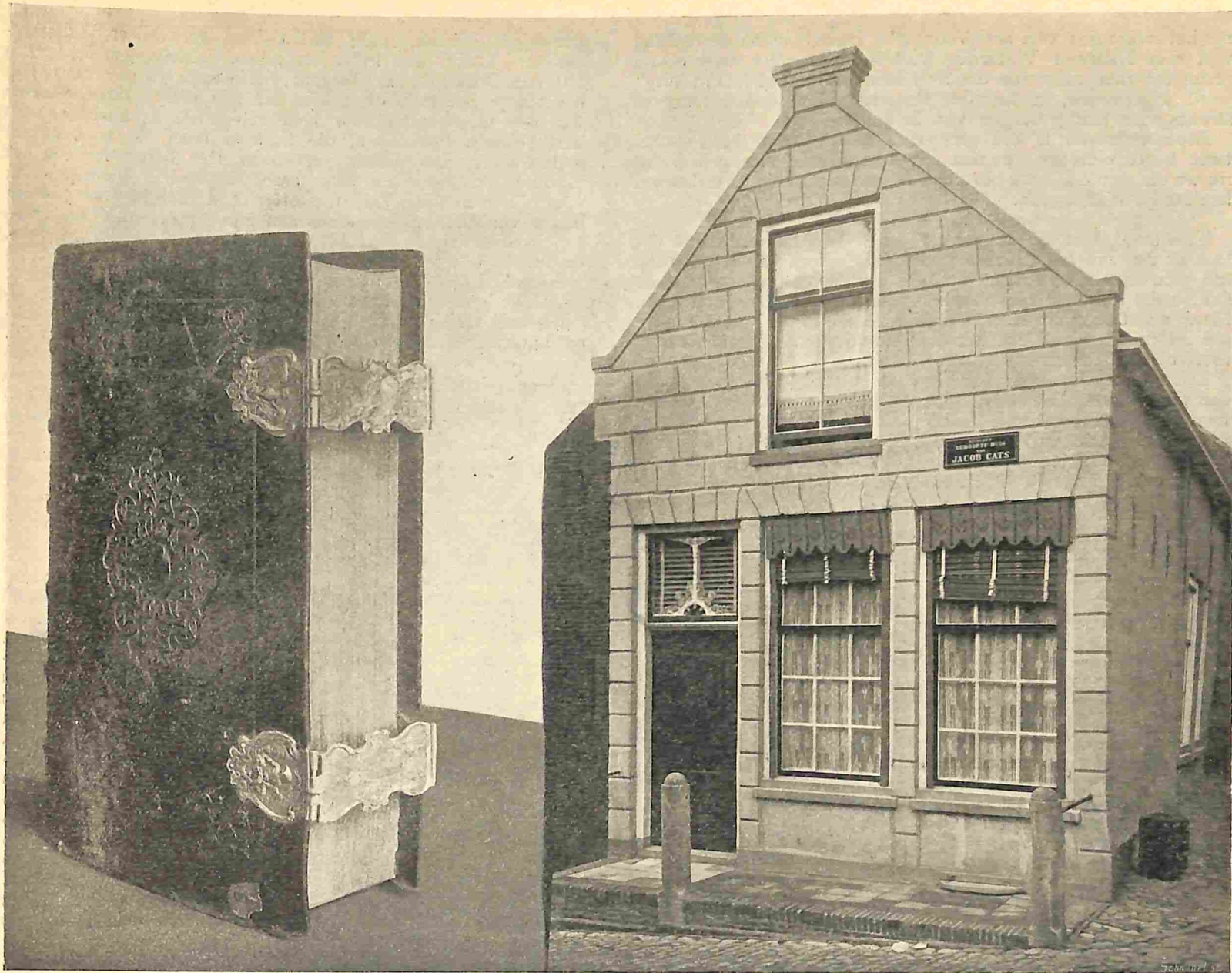

Foto C. Steenbergh.

BROUWERSHAVEN.

LINKS: 'HET EXEMPLAAR VAN CATS' VERZAMELDE WERKEN MET DE MOOIE ZILVEREN SLOTEN, DOOR DEN DICHTER AAN ZIJN GEBORTESTAD GESCHONKEN EN TEN STADHUIZE ALDAAR BERUSTENDE.
RECHTS: HET GEBORTEHUIS VAN CATS IN ZIJN TEGENWOORDIGE GEDAANTE.

mond der Duivenree, op last van Floris V, die hiertoe van Jan van Renesse 100 gemeten lands kocht.

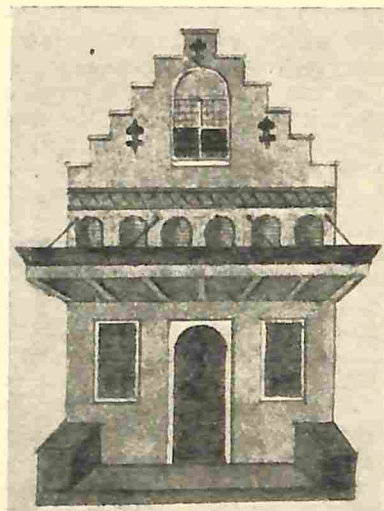
Zoo ontstond Brouwershaven. Der Keerlen god vatte een groote liefde op voor het plaatsje en dacht er reeds in 1288 over, het stedelijke rechten te geven, maar door zijn dood, in 1296, kwam dit plan niet tot uitvoering; Brouwershaven bleef een dorp. En een dorp maakte in die dagen geen geschiedenis, onderging ze hoogstens. Het zag gevechten in zijne nabijheid, het werd door branden en epidemieën geteisterd, maar het speelde geen rol in de geschiedenis dezer gewesten. Het bloeide matigjes door den bierhandel, waaraan het zijn naam dankt. „Les Zélandais furent toujours grands buveurs devant l'Eternel”, weet Havard te vertellen en daar ze, wegens het gemis van goed water, zelf niet brouwden, betrokken ze hun bier uit Delft en Dordrecht; de brouwers dezer steden gebruikten Brouwershaven als stapelplaats voor Zeeland.

Er bestaat een oorkonde van 1474 waarin Brouwershaven onder de „goede steden” wordt genoemd. Had het toen stadsrechten verkregen? Volgens de vrij algemeene meening is het een dorp gebleven tot 1590, toen het door wallen omringd werd — waartoe prins Willem I in 1582 de plaats verlof had gegeven — waardoor het de gedaante en het karakter van een stad kreeg, een z. g. n. „smalstad” werd, die de rechten van stemhebbende stad moest ontberen. Hoe dat te rijmen is met de verontschuldiging van de prinsgezinde bezetting in 1575, dat zij zonder slag of stoot de plaats aan den Spanjaard had overgeleverd, omdat de burgerij, „meest Roomschegezind”, niet tot tegenweer te bewegen was geweest, terwijl een verwijzing naar de onverdedigbaarheid van Brouwershaven meer voor de hand lag, ik weet het niet. Zouden er voor 1590 dan toch wallen — zij 't tengere — geweest zijn?

Na 1590 brak een tijd van bloei voor het stedeke aan, zooals trouwens voor iedere Hollandsche en Zeeuwsche stad. De bierhandel was langzamerhand in verval geraakt, maar dit verlies werd rijkelijk vergoed door de visscherij, de haringvisscherij voornamelijk; nog in de 17de eeuw kwam men heel uit Holland te Brouwershaven, om de haring in te kopen. Een groote slag trof de plaats in 1682, toen door den hoogen watervloed op 26 Januari,

die het reeds besproken Bommenede verwoestte, vruchtbare polders bij de stad door de golven werden bedekt, vele huizen, een poort en vier bruggen werden vernield. Toen ook verloor het grootendeels zijn krijgskundige beteekenis: zijne diepe vesten werden met slik en zand gevuld en zijn daarna niet weder verdiept. Daarna is Brouwershaven in verval geraakt en in 1822 telde het niet meer dan 322 inwoners. Vijf poorten had het in zijn goeden tijd, van 1591 tot 1641 gebouwd; ze worden als tamelijk groot genoemd en versierd met de wapens van Zeeland, Brouwershaven (een zwarte arend met een rooden leeuw op een veld van goud) en Bourgondië. In 1820 reed werd de laatste dezer poorten afgebroken.

In 1838 kwam er hoop op nieuw leven: toen werd het Brouwershavensche gat betond, dat zou dienen tot toegangsweg uit zee voor de groote schepen, die naar Dordrecht en Rotterdam voeren. Hoog waren de verwachtingen gespannen, te meer daar Brouwershaven's reede in den winter steeds open was; in 1839 vielen reeds 14 Oostindië vaarders de haven binnen; ambtenaren, loodsen, enz. vestigden zich in het stedeke, en een groot hotel, „Catsburg” geheten, verrees, om de verwachte vreemdelingen te kunnen herbergen. En inderdaad, van 1840 tot omstreeks 1860 was Brouwershaven een der drukste havens van ons land. Tachtig en meer schepen vielen er elke maand binnen. Maar de teleurstelling kwam

HET GEBORTEHUIS VAN CATS IN ZIJN OORSPRONKELIJK UITERLIJK.

Naar een teekening in 's Rijksprentenkabinet.

na het voltooiën van het Voornsche kanaal; en na de opening van den Nieuwen Waterweg viel Brouwershaven weer geheel terug tot den rang van doodsch stadje. Het hotel „Catsburg” werd afgebroken, nadat de Rotterdamsche onderneming er slechts vier jaar genoeg van had beleefd.

Brouwershaven is dus geen zeer oude stad en heeft slechts twee korte perioden van niet onbeteekenenden bloei gehad. En nu we dit weten zijn we beveiligd tegen teleurstellingen en kunnen het stadje binnengaan.

* * *
Tweemaal ben ik er geweest en de tweede maal dacht ik: laat ik nu van het gehele stadje, niet alleen van 't centrum, het Marktplaatsje aan het uiteinde der haven (want dit is een stadsbeeld dat men niet vergeet) iets in mijn geheugen prenten. Maar nu, twee jaar later, herinner ik me er al weer niets van, zoodat ik aanneem, dat het ook inderdaad niet karakteristieks, niets bijzonders oplevert.

Door straatjes, waarvan ik dus niets te vertellen weet, komt men op het zeer ruime Marktplaatsje. Ach, hoe droefgeestig is deze steenen vlakte! En plotseling schiet ons het versje te binnen:

Brouwershaven is een stad,
't Is een stad van steenen.
Er is van z'n leven een
paard verbrand,
En nu kluiven ze aan de beenen.

dat wel door de bewoners van Zierikzee op de „Brouwershavensche beenenkluivers” zal zijn gemaakt.

Waarom op deze groote stille ruimte geen boomen geplant? Is Veere niet mee zoo bekoorlijk door de boomen langs zijn Haven?

Op, aan en in de onmiddellijke nabijheid van deze markt vindt men Brouwershaven's bezienswaardigheden, waarvan twee zóó bezienswaardig zijn, dat ze alleen reeds een bezoek aan het stadje loonen; een prettige meevaller dus, nadat ik u er op voorbereid had er *niets* te zullen vinden dan de melancholieke doodschheid van een niet zeer oud stedeke met een niet zeer glorieus verleden. Deze bezienswaardigheden zijn: op de Markt het standbeeld van Jacob Cats, verder het Stadhuis, en in de onmiddellijke nabijheid Cats' geboortehuis en de groote St. Petrus en Pauluskerk, wier muren ge daar boven de huisjes ziet rijzen.

Laten we met het minste beginnen, het standbeeld van vader Cats. Inderdaad, het kleine poppetje op arduinen voetstuk, dat elk voorjaar met de groote schoonmaak gewit wordt, stelt den eertijds zoo gevierden dichter voor, wiens werken met den Bijbel in bijkans ieder oud-Hollandsch huisgezin werden gevonden en die den roen November 1577 te Brouwershaven het levenslicht zag in een huisje op den hoek van de Noordstraat en het Kerkstrop. Nog bestaat dit huisje, maar in de 19de eeuw verloor het zijn aantrekkelijk uiterlijk en veranderde in het karakterloos gebouwtje, dat men op de vorige bladzijde ziet afgebeeld. Heeft men op deze wijze het verlies van de aantrekkelijkheid, die Cats' gedichten voor 'thedendaagsch geslacht hebben, willen symboliseeren? Hoe 't zij, het oorspronkelijk aanzien van 't geveltje was heel wat aardiger, maar toch verbaast het ons, dat hier de deftige burgerfamilie gewoond heeft waaruit dichter Jacob is gesproten. We zijn wat van het standbeeld, ter zijner nagedachtenis opgericht, afgedwaald, maar veel valt er ook niet meer van te zeggen. Het is een der vele leelijke standbeelden, welke ons land rijk is, maar voor zoover mij bekend is het eenige, dat gewit wordt. Het werd den 11den December 1829 onthuld, dus ruim twee jaren, nadat de 250-jarige herdenking van Cats' geboorte de aandacht weder op zijn werk en zijn persoon had gevestigd. Vroeger stond er een hek omheen, maar dat is verdwenen, misschien wel om den stukadoor het benaderen van het beeld te vergemakkelijken.

Ja, Cats is Brouwershavenaar van geboorte en later nog eenigen tijd in zijn inmiddels omwalde geboorteplaats als advocaat

gevestigd geweest, maar verliet haar, toen hij er de derden daagsche koorts niet kwijt kon raken. Geheel vergeten heeft hij later, als beroemd geworden man, Brouwershaven niet: hij schonk het stadje een folio exemplaar van zijn dichtwerken, voorzien van een eigenhandig door hem geteekende opdracht en van sierlijke zilveren sloten, die in fraai relief de voornaamste onderwerpen dier werken vertoonen. Het berust nog op het Stadhuis en wordt aan elken bezoeker getoond. Henri Dekking noemt het in zijn „Van de Rotte tot de Schelde” een „zuinig legaat van den rijken dichter aan zijn geboortestad,” maar was hij, zoo schrijvende, wel bekend met die derdendaagsche koorts, die allicht onvriendelijke herinneringen heeft achtergelaten?

In een rij van schamele, nietszeggende huisjes prijkt het kostelijke geveltje van Brouwershaven's Stadhuis als een middeleeuwsch ridder tusschen Bolsjewikische leiders-in-ruste; de rechterslechts vertoont overblijfselen van oude sierlijkheid.

De voorgevel dagteekent van 1599, spreekt van Vlaamschen invloed en zou zelfs tusschen de rijke gevels van gildehuizen aan een markt in een der Vlaamsche steden de aandacht trekken; hoeveel te meer doet hij dit hier! Hij is zeker een der fraaiste voorbeelden van den Vlaamschen renaissance-stijl, welke in ons land nog bestaan. Welk een levendig en tegelijk voornaam aanzien heeft deze gevel, met zijn sierlijken top! Boven den ingang leest men: „Lex Reipublicae conservatio” (De wet is het behoud voor het gemeenebest), en daarboven prijkt het beeld van de gerechtigheid. Welk een tijd, waarin men in kleine stadjes zulk Stadhuisjes bouwde. Troosten wij ons met de gedachte, dat in dezen zelfden tijd Cats' gedichten met graagte werden gelezen. In 1890 werd de gevel gerestaureerd. Is toen 't oorspronkelijk bordes behoud gebleven? De vlakke lijnen hiervan lijken me niet in overeenstemming met den gevel.

De geschiedenis van dit Stadhuis vertoont eenige duistere punten. Nog in 1753 bezat het, volgens de „Tegenwoordige Staat van Zeeland” een „bekwaamen tooren,” en daarmee kan toch moeilijk het vierkant open koepeltje bedoeld zijn, dat thans op het dak staat. Trouwens, ook oude afbeeldingen, waarvan men op de volgende bladzijde een vindt gereproduceerd, vertoonen ons het Stadhuis met een vrij flinken toren aan de zuidzijde, terwijl daarop aan de west (achter)zijde tevens een dubbele trapgevel te zien is, waar van niets overbleef. Wanneer dit alles, wellicht overblijfsel van oude kloostergebouwen, waartegen aan de oostzijde in 1599 het fraaie nog bestaande geveltje werd gezet, verdween? Misschien in 1820, toen van de opbrengst der gesloopte poorten het Stadhuis werd „verbeterd,” een verbetering, die met herstel van wat bouwvallig was geworden, wel vernietiging van oud schoon kan hebben gebracht, gezien den

tijd, waarin ze geschiedde? In het Aardrijkskundig woordenboek van Van der Aa (1840) wordt nog gezegd, dat 't Stadhuis een vermoeden, dat toen nog de oude toren bestond, maar zekerheid bekroning met windwijzer op het tegenwoordige torentje wel van over deze dingen meer licht verschaffen!

Inwendig valt er niet veel te bewonderen. Van het exemplaar van Cats' werken werd reeds gesproken. En verder zijn er eenige antiquiteiten, een oud stuk van 1344 o.a. waarbij aan Brouwershaven een vrije haringmarkt werd geschonken, documenten met verzameling folterwerkhuizen.

Nu rest ons nog de Groote Kerk, eertijds aan Petrus en Paulus gewijd. Onze afbeelding op blz. 52 geeft het uitwendig meest levendige gedeelte te zien, het koor, waarvan de aanleg met zijn uitspringende kapellen volgens deskundigen uitermate

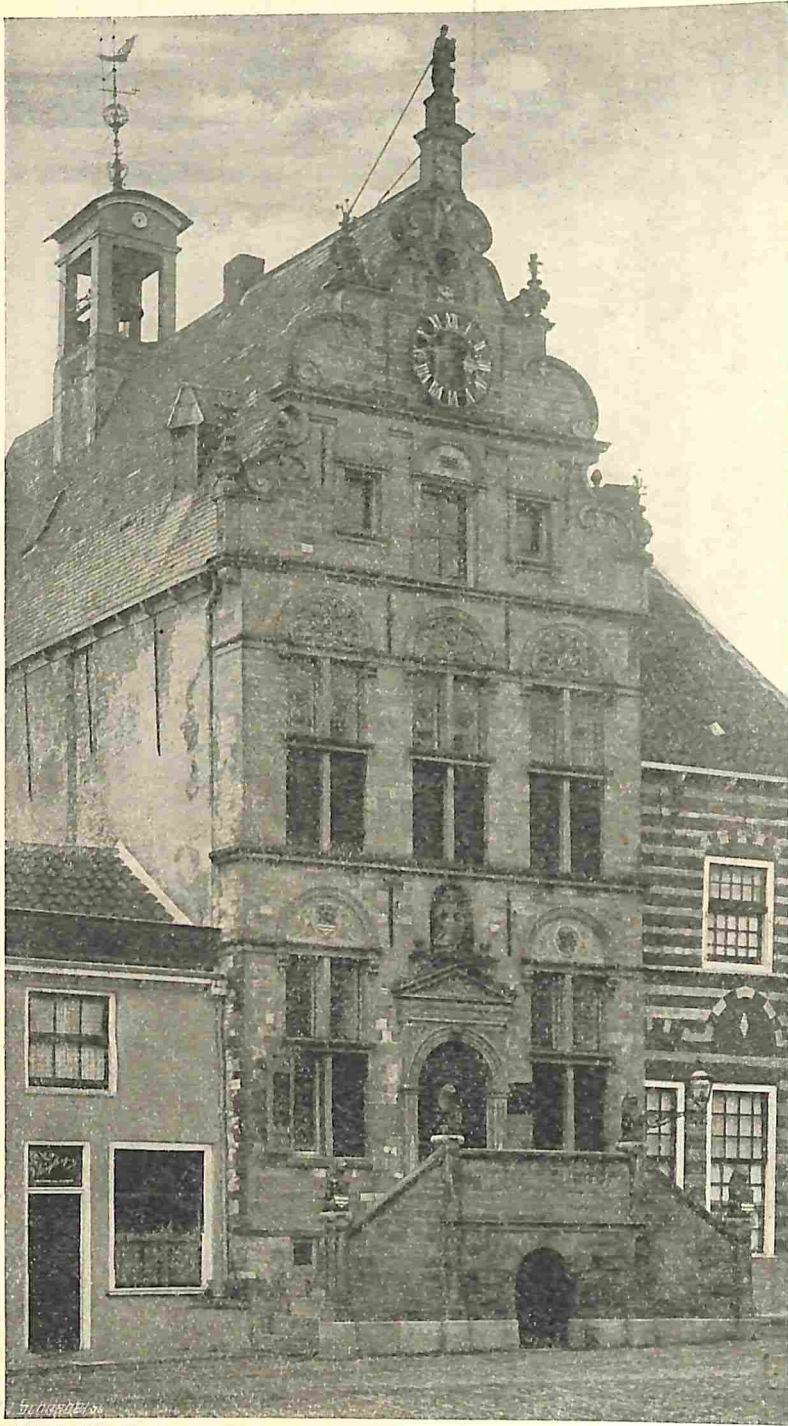

Foto C. Steenberghe.

BROUWERSHAVEN. HET STADHUIS.

GEZICHT OP BROUWERSHAVEN OMSTREEKS 1700,
MET HET STADHUIS IN ZIJN OUDE GEDAANTE.
Uit „Speculum Zelandiae.”

zeldzaam is, en waarvan ook leken de schoonheid moeten bewonderen. Maar zij geeft absoluut geen indruk van den geweldigen omvang van het geheele gebouw, met zijn kruisbeuk, waaraan de drie evenhooge beuken van het schip aansluiten. Aan dit schip vallen uitwendig voornamelijk de breede Gothische ramen op. De westzijde is wat kaal, misschien heeft men hier oorspronkelijk een toren willen bouwen; ook zal de westelijke muur er door het herstel in 1836, toen hij door een storm gedeeltelijk in elkaar is gestort, niet mooier op zijn geworden. Een vrij flinken toren — zoo iets als die van de Groote kerk te Alkmaar (zie het prentje hierboven) — werd in 1667 op het dak gebouwd; in den Franschen tijd is deze ten behoeve van Napoleon's „telegraaf” lager gemaakt; 't is nu niet meer dan een dakruitertje, dat wat klein „doet” bij de afmetingen van de kerk.

Met den bouw van het koor met ambulatorium, kapellen, en van den kruisbeuk werd in 1293 aangevangen, in de dagen dus, toen Brouwershaven nog mocht hopen, zich spoedig door Floris V de stedekroon te zien toegewezen en met grootsche verwachtingen de toekomst te gemoet zag. Al werden die verwachtingen niet vervuld, den moed had men in de 15de eeuw nog niet opgegeven; dat blijkt wel uit het schip, dat in die eeuw voltooid werd. Het machtige kerkgebouw bewijst, hoe gevaarlijk het is uit oude kerken van groote afmetingen een vroegeren grooten bloei eener plaats af te leiden. Zoo het geld er maar was, en niet alleen een groot inwonerstal kon dat bezorgen, bouwde men ook „op hoop van zegen,” in stellige verwachting, dat de behoefte aan zó'n groot bedehuis zou komen.

In de tweede helft der vorige eeuw dachten de Brouwershavenaren er ernstig over, hun kerk, die, naar A. W. Weissman zegt, zoo wat afmetingen als aanleg betreft, tot de meest merkwaardige van Nederland behoort, maar af te breken. Dat is gelukkig voorkomen. Met veel zorg werd de kerk van 1876 tot 1892 gerestaureerd, d.w.z. uitwendig. Want inwendig wordt er nog steeds aan gewerkt, maar reeds prijkt het machtige koor, met zijn eigenaardig triforium en de sierlijke zuilkapiteelen, in verjongde schoonheid.

We begrijpen den predikant Martinus Westerhout, die in 't midden der 18de eeuw het besloten geschenke gaf, dat het schip, de „preekkerk”, van de sinds de Hervorming niet meer gebruikte gedeelten — kruisbeuk en koor — afscheidt; het zal geweldig getocht hebben in deze groote ruimte, en misschien waren reeds toen de vleermuizen er, die thans nog het gebouw schijnen te bewonen. Maar natuurlijk is hierdoor de machtige indruk, die de afmetingen der kerk ook inwendig zouden kunnen maken, wel wat te loor gegaan. Wat niet wegneemt, dat het schip, met zijn stoere zuilen, die negen meter uit elkaar staan, toch nog een indrukwekkende ruimte vormt, terwijl de eenvoudige kerkmeubelen, de preekstoel, de regentenbanken, het doophek, het mooie renaissance-orgel van 1557, hier een stemming geven, die koor en kruisbeuk, leeg en verlaten als ze zijn, missen. Er zijn ook enkele merkwaardige grafzerken in de kerk, maar deze en andere bezienswaardigheden vallen in het niet bij de grootsheid van het bouwgewrocht zelf.

Volledigheidshalve maken wij nog melding van Brouwershaven's park, wel geen schitterend plantsoen, maar toch een bezoek verdienend vooral vanwege het vergezicht dat een heuveltje aan den haven-

kant er biedt, over het breede water van het Brouwershavensche gat, met de kust van het eiland Goeree in 't verschiet; bij helder weer ziet men duidelijk den massieven steenklomp van Goedereede's ouden toren, waar we u een andere maal wel eens heenvoeren. Meer westelijk golft het duinlandschap bij Ouddorp. En ons omwendend hebben we een aardig kijkje op Brouwershaven.

* * *

Na zóoveel meevallers durf ik mijn lezers nog wel een kleine teleurstelling te brengen: het café van Brouwershaven is ergens weggeloopt in een steegje, dat zoo moeilijk te vinden is, als maar in zoo'n klein plaatsje mogelijk kan zijn. En het is nog niet eens aantrekkelijk ook! Komaan Brouwershavenaren, daarin moet verandering komen! Niet alleen de naam van uw stad en die van uw dichter legt café-verplichtingen op, maar bovendien het feit, dat Brouwershaven voor fietsers, die van Zierikzee uit een rondrit van een dag over het eiland naar de duinstreek maken, de aangewezen pleisterplaats is. Een gezellig café aan het Marktplaats, waar de bezoekers zich, ook in de open lucht, kunnen verkwikken en zij die 't inwendige van stadhuis en kerk „wel gelooven willen” — er zijn zulke onverschilligen — uitrusten, terwijl meer belangstellende tochtgenooten zich derwaarts hebben begeven, voorziet in een dringende behoefte. En dan — als 't U blijft — boomen op uw markt! Cats hield ook van boomen.

Ge zijt misschien niet zeer bereidwillig om mijn raad op te volgen, omdat ik niet steeds in vleierende bewoordingen over Uw woonplaats heb gesproken, en, omdat ik nog niet gezegd heb, dat Brouwershaven, sinds den aanleg van de tram op Schouwen, van September tot Januari drukte in zijn haven heeft vanwege de landbouwproducten, die hier worden verscheept, drukte, waarover ik de eerste ben om me te verheugen? Vergeeft het mij, dat ik meende te moeten zeggen wat ik als de waarheid zie, en bedenkt, dat die waarheid U toch nooit onvoordeel kan zijn. Want wáár is ook: dat Brouwershaven in zijn stadhuis en zijn kerk twee monumenten bezit, die elk bezoeker van Schouwen moet gezien hebben.

A. L.

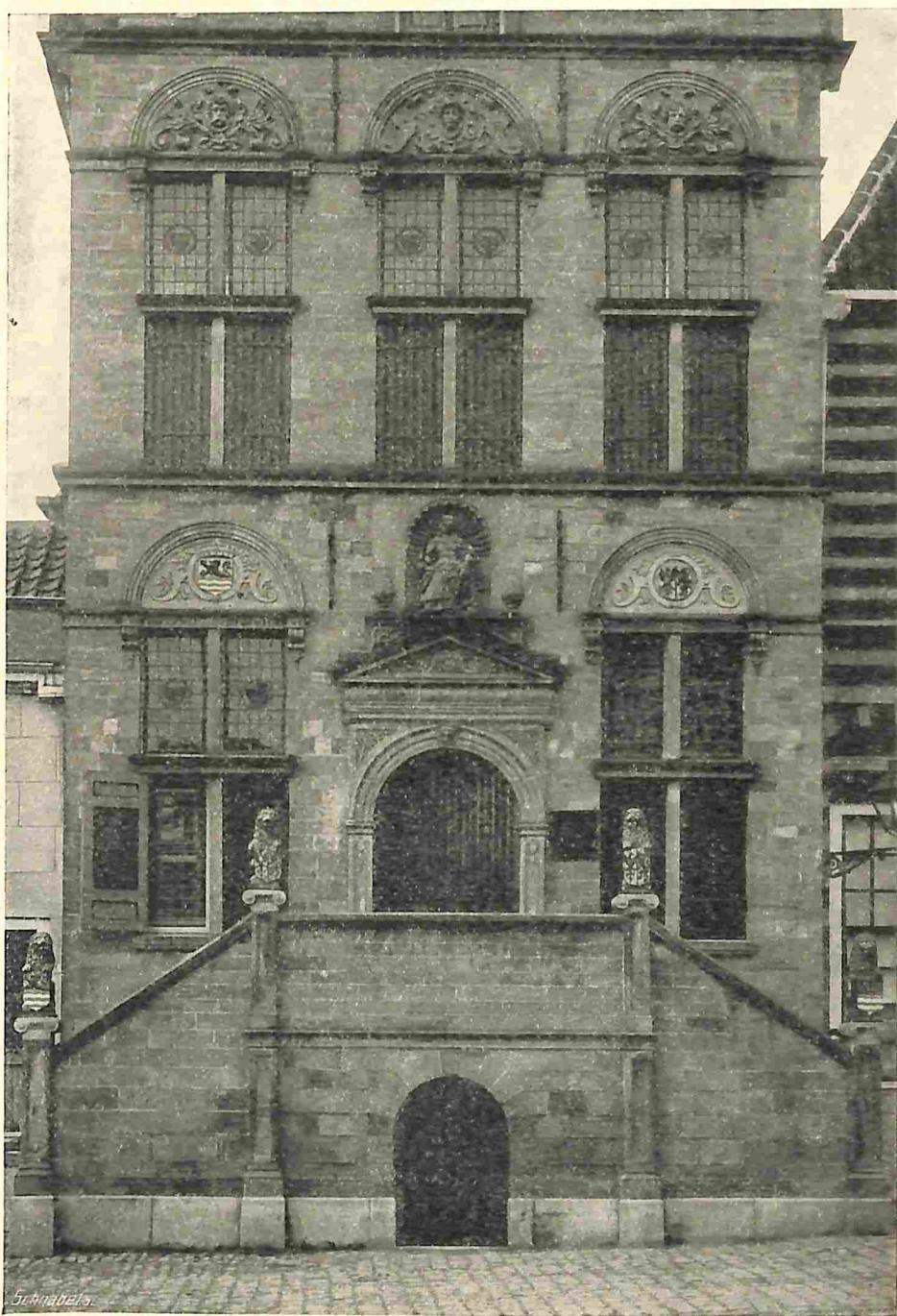

Foto C. Steenbergh.

BROUWERSHAVEN.
DÉTAIL VAN DEN VOORGEVEL VAN HET STADHUIS.

Uit het Zieleleven der Dieren.

DE SPREEKTAAL.

E. Thompson Seton, de fijne waarnemer en ervaren kenner der wilde dieren, zegt ergens: — Wij en de dieren zijn verwanten!

In 't algemeen mag dit waar zijn, men vergeet echter niet, dat in zintuigelijke vermogens de dieren zich, zij het eenzijdig, zoo ontwikkeld hebben, dat zij vaak verreweg onze meerderen zijn, zelfs als wij de meest kunstige hulpmiddelen onzer vinding te baat nemen. Daarbij komt, dat de zintuigen der dieren, b.v. de oogen der insecten, vaak geheel anders zijn ingericht dan de onze en langs andere wegen tot bewustwording leiden moeten. Dan emancipeerde de mensch zich in geheel anderen, hooger zinn en zoo gaapt er tusschen hem en het meest ontwikkelde zelfs der hogere dieren de wijde, niet te overbruggen kloof der cultuur.

De verwantschap is te verwijderd, de gemeenschap is verloren gegaan en men verstaat elkander niet meer. We hebben echter om te leeren kennen wat er in de dierenziel omgaat geen andere en ook geen betere sleutel dan de feiten van het mensche-lijke bewustzijn. Dit is de standaard, waarmee we vergelijken kunnen alvorens een oordeel te vormen, en toch — hoe vaak laat ons die maatstaf een verkeerde maat aflezen of blijven we toch voor raadselen staan! Onder den invloed van legenden en oude opvattingen, welke de dierenziel met die van den mensch vereenzelvigen om te kunnen humaniseeren en moraliseeren, zijn we te licht geneigd om de verstandelijke vermogens der dieren te overschatten, om aan te nemen dat een dier zou voelen en denken als een door eeuwen van cultuur bewust geworden mensch. Hoogstens biedt zijn bewustzijn vergelijkingspunten met de verstandelijke vermogens van kleine kinderen of zeer primitieve natuervolkeren.

Werd eenerzijds het dier op te hoog plan gebeurd, waar zijn uiting een geest verried, welke slechts even den drempel van het intellectuele bewustzijn overschreed, anderzijds behoeft de mensch zich niet te verhoovaardigen op universeel en voortdurend verstandsgebruik. Er wordt over het algemeen bitter weinig gedacht, d. w. z. logisch gereflecteerd of gefantaseerd. Het meeste van 's menschen doening is eindeloos herhaling van steeds dezelfde begrippen, zonder inspanning naar voren tredend, tot gewoonte en instinctieve handeling afgestompt.

Verstandelijk denken toch veronderstelt een ruim bezit van in het geheugen vastgelegde gewaarwordingen, waarover men beschikken kan, waarvan wisselwerking uitgaat naar nieuwe associaties, welke zich opdoen en waaruit dan de nieuwe gedachte, de fantasie, geboren worden. Dat juist is wat de beschaving den mensch gebracht heeft met het vermogen zijn gezichtsveld te kunnen verruimen, zijn ziel te verrijken en wat het dier, — behoudens enkele grensgevallen, — ontzegd moet worden. Hoe wijder het mensche-lijke gedachtenveld, des te grooter het aantal te benoemen begrippen, des te rijker zijn taal. Graadmeter der ontwikkeling van een kind is zijn woordenschat, zijn vermogen tot zinsvorming, zijn taal.

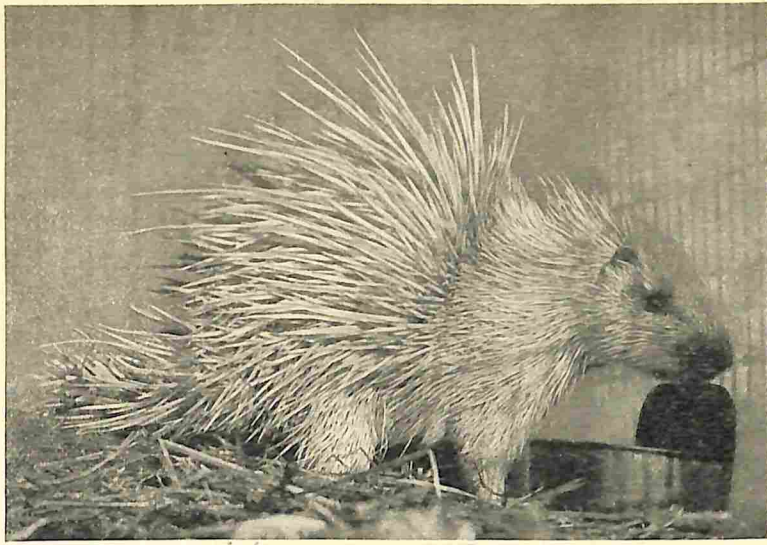
Het dier heeft in zijn ^{* * *}werkzame, zorgenvolle leven, evenals een primitief levend mensch, slechts betrekkelijk eenvoudige gedachten van noode. Leeft het eenzaam, dan is uiting daarvan geheel overbodig, leeft het in gezelschap van soortgenooten, dan is een code van enkele klanken of gebaren voldoende voor de behoefte aan een gedachtenvoertuig als de taal van wezen tot wezen.

Zoo komt het, dat zelfs bij aanwezigheid van organen, welke geluidsarticulatie mogelijk maken, bij dieren een eigenlijke spraak ontbreekt en enkel bij de sociaal levende dieren iets als een spreektaal is waar te nemen, waar ook geluidssignalen het begrepen woord vormen.

In dit opzicht zullen zich bv. de chimpanseé en de baviaan, gezellig levende dieren, verheffen boven de gorilla, die eenzaam leeft.

Een Duitsch onderzoeker, Johann von Fischer, gaf zich in de zeventiger jaren reeds veel moeite om iets van de taal dezer dieren machtig te worden, doch kon het met een jonge gorilla niet verder brengen, dan dat deze hem een stevige oorvijs gaf en in zijn neus beet.

Meer succes had Prof. Garner, een Engelschman, die een groot deel van zijn leven wijdde aan de bestudeering der apentaal. Ook bleek de fonograaf-recorder een prachtig hulpmiddel bij deze studie om de geluiden der dieren vast te leggen ter langzame reproductie; want net als bij het aanleeren van een vreemde taal op het gehoor biedt de radde uiting der apen ook in dit opzicht zijn eigenaardige bezwaren. Garner heeft uitgemaakt, dat apen onder elkaar een taal bezitten, welke hooger staat dan

EEN WIT STEKELVARKEN.

DE KORTE STEKELS IN DEN STAART ZIJN DUIDELIJK TE ZIEN.

de klankuitingen bij andere diersoorten. De verschillende apenfamilies spreken echter een ander dialect en Garner nam waar, dat apen wel woorden uit een ander dialect kunnen aanleeren. Hij kende voor verschillende apensoorten de bij hen algemeen begrepen klanken voor begrippen als: „eten“, „drinken“, „geef mij dat“, „pas op!“ „aap“, in 't geheel een twintigtal. Opmerkelijk is ook dat zij de klank, welke „neen“ beteekent, van hetzelfde ontkennende, hoofdschuddende gebaar der menschen vergezeld laten gaan.

Wat echter over 't geheel genomen jaren van studie aan den dag hebben kunnen brengen, bij vergelijking van het hoogst staande dier met den primitieven mensch blijft altijd nog de wijde kloof gapen, waarvan we hierboven spraken.

De beteekenis van de geluiden der dieren valt geheel binnen het korte gezichtsveld van hun bestaansstrijd, en moge ook al in de ontwikkelingsgeschiedenis der menschheid eenmaal het eerste woord gesproken zijn, de hooge en breede mensche-lijke cultuur ving daar aan, waar de gestamelde, primitieve woorden van de overige dieren staan beven.

G. DE GRAAF.

SPARTACUS.

Toen de Romeinen uit eenige na de verovering van Macedonië onderworpen Thracische volksstammen hulp troepen hadden gevormd, was het een zekere Spartacus, die zich niet verzoenen kon met de gedachte, dat hij, hoewel schijnbaar in militairen dienst, feitelijk in slavernij leefde. Hij verzette zich tegen de overweldigers, doch werd gevangen genomen en, in verband met zijn lichaamsbouw, onder de gladiatoren geplaatst, die te Capua ondergebracht waren in een oefenschool. Daar bewerkstelligde hij een samenzwering van een 70 tal mannen, die uit de stad wisten te ontsnappen. De tegen hen afgezonden Capuanen moesten het onderspit delven en hun wapens overgeven, waardoor de gladiatoren te beter toegerust werden tot voortzetting van den strijd. Van alle kanten stroomden de aanhangers toe, zoodat Spartacus weldra aan 't hoofd stond van een bende van 10.000 man, welke gaandeweg tot 60.000 aangroeiden, die plunderend Italië afstroopten. Nadat de Galliërs en Germanen zich van Spartacus afgescheiden hadden, rukte hij met de Thraciërs en Lucaniërs naar het Noorden des lands en bereikte de oevers van den Po. Het wassen der rivier en het gebrek aan vaartuigen deed de krijgskans keeren. Toen de stad Rome door hen bedreigd werd, maakte Crassus zich met een groot leger tegen hen op, met gevolg dat een deel van Spartacus' aanhangers zijn zijde verlieten. Hij trachtte naar Sicilië te ontkomen, hetwelk evenwel niet gelukte. Pompejus, inmiddels uit Spanje teruggekeerd, kwam Crassus te hulp en maakte in 71 v. Chr. een eind aan den Gladiatoren- of Slaven-oorlog, op het eind van welken Spartacus sneuvelde.

Aan den aanvoerder dezer opstandelingen ontleenen de Duitsche communisten hun naam, welke het eerst opdook in 't voorjaar van 1916 als onderteekening van geheime politieke brieven, volgens een bekend medewerker van de „Humanité“, geschreven door Karl Liebknecht en Otto Rühle. F. W. DRIJVER.

HET STEKELVARKEN.

ONDER dezen naam is op verschillende plaatsen in ons land een dier bekend, dat door den eigenaardigen vorm van zijn kop en door de vele stekels, waarmee zijn huid bezet is, wel eenig recht op deze benaming kan doen gelden. Ook al heeft het dier overigens niet de minste overeenkomst met een varken, de lange, eenigszins spits toeloopende kop heeft uiterlijk wel eenige gelijkenis met een varkenssnuit.

Toch is dit niet het eigenlijke Stekelvarken, ofschoon men zal moeten toegeven, dat deze volksnaam voor den algemeen bekenden *Egel* (*Erinaceus europaeus* L.) zeker niet ongepast is.

Het werkelijke *Stekelvarken* leeft in meer zuidelijk gelegen streken, langs de kusten van de Middellandsche zee. Vooral Noordwest Afrika is de verblijfplaats van het gewone Stekelvarken (*Hystrix cristata* L.). In Algiers, Tripolis en Tunis wordt het vrij algemeen aangetroffen, terwijl het bovendien voorkomt in Zuid-Italië tot in de Campagna bij Rome, op Sicilië, in Griekenland, Zuid Spanje en ook op het Schiereiland de Krim. Naar het schijnt is het vroeger door de Romeinen — om niet bekende redenen — in Italië ingevoerd en vandaar dat zich ook daar thans nog Stekelvarkens bevinden.

Het is bepaald een zeer eigenaardig dier dat door zijn grooten Stekelmantel (zie onze afbeeldingen) een zeer zonderling, eenigszins woest uitzien heeft. In uiterlijk lijkt het echter heelemaal

niet op een varken, zoodat de naam daarop dan ook geen betrekking kan hebben en naar het schijnt alleen in verband staat met het eenigszins knorrende geluid dat het dier maakt, vooral als het verontrust wordt.

Ofschoon het waarschijnlijk velen zeer vreemd in de ooren zal klinken, bezit het Stekelvarken in bouw der tanden en zoodoende in levenswijze zeer veel overeenkomst met de bij ons zoo bekende hazen, konijnen, ratten en muizen, dieren die wij onder den naam van Knaagdieren kennen. Bij deze dieren komen geen hoektanden voor en bevinden zich in boven- en onderkaak meestal twee zeer lange snijtanden, die in de kaak zelve nog veel langer zijn. Deze snijtanden bezitten de eigenaardigheid voortdurend te groeien. Waar deze tanden meestal alleen aan de voorzijde en niet van boven van het harde email zijn voorzien en het minder harde tandbeen aan de achterzijde dus onmiddellijk met de aftebijten stof in aanraking komt, is dat voortdurend aangroeien van zeer groote beteekenis, omdat anders de tanden al spoedig zoodanig zouden afslijten, dat zij onbruikbaar werden. Door het aanwezig zijn van het hardere email aan de voorzijde blijven de tanden bij het afslijten bovendien voortdurend scherp als een beitel. Op deze wijze zijn deze dieren in staat betrekkelijk zeer harde voorwerpen stuk te bijten en door te knagen, wat hun, daar zij van allerlei soort planten en vruchten leven, zeer goed te pas komt, vooral bijv. bij de harde schalen van sommige vruchten.

Zoo'n knaagdier is ook het Stekelvarken. Men begrijpt dus al dat het overigens een vrij onschuldige baas is, ondanks het woeste onheilspellende voorkomen. Het leeft van allerlei plantaardige stoffen: wortels, vruchten (vijgen, dadels, druiven, noten en dergel.), boombast, bladeren, gras en andere kruiden enz. Maar ook wordt voedsel van dierlijken oorsprong — zooals bij meerdere knaagdieren — niet versmaad, waardoor het dier zich soms in voor roofdieren gestelde vallen laat vangen.

In grootte komt het gewone Stekelvarken wel eenigszins overeen met den Das. Door de vrij lange, wijduitstaande stekels lijkt het dier echter grooter. De lengte bedraagt van 66—71 cM., de hoogte 20 à 25 cM., terwijl het gewicht op 15 à 20 KG. wordt gesteld. Hieruit volgt, dat het stekelvarken een van de grootste knaagdieren is: alleen de merkwaardige Bever is iets grooter.

Het voorste gedeelte van het lichaam, alsmede de kop, is bezet met talrijke zeer lange, stijve, grauwe borstelvormige haren, die aan den nek zeer lang en stijf zijn en daar een meer witte kleur bezitten. Vooral deze witte stijve nekharen kunnen door het dier willekeurig opgericht en weer naar achteren gelegd worden, wat tot het woeste voorkomen natuurlijk zeer veel bijdraagt. Overigens is het dier over het geheele lichaam met zulke grauwe borstelvormige haren bedekt, waartusschen aan de bovenzijde langs rug en zijden veel tamelijk wit en donkerbruin of zwart gekleurde lange stekels uitsteken. Sommige van deze stekels zijn langer (tot ongeveer 40 cM.) andere korter (15 à 30 cM.). Vooral die op den rug zijn het langst. Ook deze stekels kunnen willekeurig opgericht worden. Wordt het dier aangevallen of wordt op andere wijze zijn toorn opgewekt, dan worden die stekels naar alle zijden uitgezet en het is gemakkelijk te begrijpen, dat het dan een inderdaad dreigende houding aanneemt. Dat oprichten van deze stekels geschiedt dikwijls met zeer groote kracht, vooral wanneer het dier plotseling schrikt of zich in grooten angst bevindt. Waar de stekels slechts los in de huid zitten, veelal 1 cM. diep, gebeurt het dikwijls, dat zij losraken en onmogelijk is het niet dat zij met zoodanige kracht worden weggeslingerd, dat een dier dat zich in de nabijheid bevindt, op die wijze gewond zou kunnen worden. Met welk een kracht dat oprichten der stekels geschiedt, kan men hieruit afleiden, dat een op de stekels gelegde zakdoek 2 M. ver door het oprichten wordt weggeslingerd. Reeds in de oudheid heeft men daar naar het schijnt bijzondere aandacht aan gewijd. *Oppianus* maakt tenminste melding van dat uitschieten der stekels, als pijlen uit een boog en hij noemt de stekelvarkens daarom hoogst gevaarlijke dieren. Ook *Plinius* spreekt er van dat deze dieren door de spanning der huid de stekels kunnen wegslingeren. Langen tijd werd dat op gezag van deze oude schrijvers voor waar aangenomen, tot *Buffon* het tot een fabeltje verklaarde. *Vosseler* heeft er nu in den laatsten tijd echter de aandacht op gevestigd, dat de voorstelling der ouden tot op zekere hoogte toch wel een kern van waarheid kan bevatten. Door een jong farmer in Duitsch Oost-Afrika werd hem n.l. een boom aangewezen, waar op manshoogte eenige stekels van een Stekelvarken in de bast vastgedrongen zaten, die daar blijkbaar door een in doodsangst verkeerend stekelvarken, dat in een aan den voet van den boom gelegde vosseklem geraakt was, ingeslingerd waren. Overigens kan een stekelvarken met uitgezette stekels door het duwen met zijn lichaam tegen dieren, zooals honden, en zelfs ook aan menschen, vooral met zijn kortere en steviger stekels wel wonden toebrengen, die in den regel nog al pijnlijk zijn en tot stijfheid der gewrichten gedurende ettelijke dagen aanleiding kunnen geven.

Behalve door het oprichten der stekels tracht het stekelvarken zich ook nog op andere wijze te verdedigen. Het dier beproeft n.l. een geweldig leven te maken door te knorren en te brommen en daarbij met zijn staart te ratelen. Die staart is n.l. voorzien van lange dunne stekels en korte die hol en van boven open zijn. (Zie onze afbeelding van het witte stekelvarken waarop die staart

duidelijk te zien is.) Door de dunnere tegen de holle stekels aan te slaan ontstaat daarbij een bepaald geluid, waarmee het dier schrik pogt te verspreiden. Blijken al deze verschillende middelen niet te helpen en is de overmacht voor het dier te groot, dan rolt het zich te zamen, waarbij de stekels naar alle zijden uitsteken. Wegens zijn plomperen bouw en de meerdere lengte der stekels, gaat dat echter niet zoo goed als bij den egel. Sommige dieren, zooals leeuwen en tijgers b.v., laten zich daardoor volstrekt niet afschrikken en menig stekelvarken wordt een buit van deze dieren.

Het stekelvarken houdt des daags verblijf in door hem zelf gewoelde nauwe gangen of holen in den grond, in holten in de bergen, in rotspleten en dergelijke. Tegen den avond komt hij daaruit te voorschijn, knorrende en ratelende, en zoekt gedurende den nacht zijn voedsel. Zooals zoovele andere knaagdieren is het dus een nachtdier. Van huis uit schijnt het dat echter niet te zijn en in gevangen staat wordt de levenswijze dan ook omgekeerd.

Het wijfje krijgt in het voorjaar van 1 tot 4 jongen. De jonge stekelvarkens worden met open oogen geboren en zijn direct reeds van stekels voorzien, die in het begin echter nog week zijn, maar spoedig hard worden. Zoodra zij groot genoeg zijn om hun eigen voedsel te zoeken, verlaten de jongen het van bladeren en andere plantendeelen voorziene nest en beginnen een zelfstandig leven. Meestal leeft ieder stekelvarken op zich zelf.

In Italië vooral wordt het stekelvarken zeer vervolgd. Het vleesch wordt soms gegeten en de stekels voor allerlei doeleinden (de lange o.a. voor pennehouders) gebruikt. Vroeger vooral werd het ook levend gevangen en getemd, om er de dorpen mee rond te trekken en het voor geld te laten kijken.

In den regel wordt het voorgesteld, dat de stekelvarkens zeer stompzinnige wezens zijn. Blijkens de ervaring bij getemde stekelvarkens schijnt dat echter nog al mee te vallen. *Vosseler* verhaalt ten minste van een stekelvarken, dat men leerde de huismeubelen bij het knagen aan allerlei voorwerpen ongemoeid te laten. Ook wist dit dier op een kier staande deuren te openen, terwijl het door krabbelen aan de gesloten deur te kennen gaf dat het binnen gelaten wenschte te worden. Had het trek aan voedsel, dan wist het zijn baas eveneens door krabben te beduiden dat het honger had. Tevens toonde het ook een zekere afhankelijkheid, doordat het zich in de zon of bij het vuur aan de voeten van zijn meester behaaglijk uitstreckte. Dit exemplaar bleek bovendien erg kleinzeurig te zijn. Bij het minste stootje tegen zijn pooten kermde het dier erbarmelijk en gebruikte dagen en weken lang dat lichaamsdeel niet, ofschoon er geen enkel blessuur aan viel waar te nemen.

In vroegeren tijd werden van het stekelvarken (vooral van de soort die in Voor-Indië leeft, *Hystrix Leucura*) zoogenaamde Bezoarkogels verkregen, ronde voorwerpen, die in de maag of de darmen der dieren werden gevonden. Aan bezoarkogels (ook *Lapis porcanus* of *Pedra del porco* genoemd) werden geneeskrachtige eigenschappen toegeschreven. Alleen bloote aanraking was voldoende om de koorts te doen bedaren. Daarom werden die kogels zeer duur betaald, 1000 Thaler was niet te duur, — terwijl de apothekers ze in goud lieten zetten en ze uitleenden tegen 1 ducaat per 24 uur.

HET GEWONE STEKELVARKEN.

Behalve het gewone Stekelvarken (*Hystrix cristata* L.) leven er in Afrika en Azië nog andere soorten, die in hoofdzaak met het gewone Stekelvarken overeenkomen. Het Javaansche Stekelvarken (*H. javanica* W.) is evenals enkele andere soorten niet in het bezit van de borstelvormige manen op den nek. In Amerika leven stekelvarkens, die zich geheel op de boomen ophouden. Bij deze soorten zijn de stekels veel minder lang dan bij de stekelvarkens der oude wereld. J. J. Hof.

VERDWIJNENDE WINDMOLENS NABIJ OVERSCHIE.

MEN behoeft niet ver in het verleden terug te gaan toen er langs de Schie tusschen Rotterdam en Overschie een aantal molens stonden, zoo'n groot aantal dat een vreemdeling zich onwillekeurig in de Zaanstreek verplaatst dacht, wanneer hij de drukke Rottestad langs de Heulbrug ontvlood. Houtmolens, korenmolens en watermolens wisselden elkaar af langs het spiegelgladde watervlak.

Stoom en electriciteit zorgden ervoor dat de natuurkracht, de wind, buiten dienst gesteld werd en zoo verdween de éene molen na den ander, zonder dat men eerst opmerkte hoe een-tonig het landschap werd.

Ook thans gaat men nog onvermoeid door met het sloopen dezer monumenten. Verleden jaar werden nog twee typische houtzaagmolens nabij Overschie afgebroken en thans worden enkele watermolens bedreigd, n.l. de molens van Polder Zestienhoven.

Deze Polder bestaat uit een zoogen. Bovenpolder en een Benedenpolder. De waterbemaling van den Bovenpolder geschiedt reeds lang door een leelijk stoomgemaal (op een der foto's zichtbaar).

De Beneden-polder, die uit de eigenlijke Zestienhovensche polder en den Oudendijkschen polder met den z.g. Ijskelder bestaat, wordt bemalen door twee karakteristieke watermolens (zie foto met twee molens op blz. 59).

Deze beide molens zijn van ouden datum. In den gevel van den molen die den Oudendijkschen polder bemalt en aan het eind der boezem staat (zie foto) vond ik een steen met de volgende inscriptie in hoofdletters:

Den eersten steen
gelegd door
Leendert Boogert
Ambachtsbewaarder
van Sestienhoven
den 10 July 1789.

De andere molen, die halverwege den boezem staat, dateert van 1788.

Deze twee molens brengen het water van den benedenpolder in een boezem, waaruit het water gemalen wordt door den zoogen. Hooge molen, geholpen door het reeds genoemde stoomgemaal van den Bovenpolder. Deze „Hoogemolen” is nog van jongen datum. In 1899 werd hij gebouwd op de puinhoopen van zijn voorganger, die een prooi der vlammen was geworden.

Inplaats van deze drie molens, die het landschap sieren, komt een electrisch gemaal, een afschuwelijk steenen gebouwtje, het best te vergelijken met een kamerstoof.

Twee der molens zullen wellicht nog een jaar staan, maar een (de eerste op de afbeelding met 2 molens) zal wel waarschijnlijk reeds over eenige maanden gesloopt en afgebroken worden, aangezien men de toestemming voor afbreken van dezen molen niet noodig heeft van Ged. Staten van Z.-Holland, omdat de tweede molen het werk kan doen van nu twee molens.

De toestemming van afbreken behoeft men wel ten opzichte van den Watermolen, een der bovenmolens, van Polder Schieveen.

Deze bovenmolen is enkele maanden geleden buiten dienst gesteld (zie foto). Met het oog op de tijdsomstandigheden en de onzekere toekomst, ook met betrekking op de kolenvoorziening, is er een afbraakverbod voor watermolens uitgevaardigd. Ware dit verbod er niet geweest, wellicht was er dan niets meer van den molen te vinden.

Reeds zijn de mooie boomjes rondom den molen omgehakt, enkele schuurtjes, die er naast stonden, gesloopt en zoo staat nu die steenen molen aan den straatweg, koud en stil, te wachten wanneer zijn vonnis voltrokken zal worden. v. D. B.

Foto C. Steenbergh.

DE Z.G.N. „HOOGHE MOLEN” MET STOOMGEMAAL VAN
DEN POLDER „ZESTIENHOVEN” NABIJ OVERSCHIE.

DE PELSJAGERS.

EEN VERHAAL UIT ATHABASCA

DOOR HULBERT FOOTNER.

(21)

AMBROSE had geen plan zich het genot van lucht en licht te ontzeggen. Daarom nam hij een stoel op en sloeg daarmee zoolang tegen het raam, dat glas en dwarslatten braken en de planken ten slotte losgingen. Zijn gevangensbewaarders stonden er met uitdrukkingloze gezichten voor te kijken. Ze schenen zelfs niet verwonderd en zeiden niets. Ambrose floot. Job kwam aanrennen en klauterde over de vensterbank in zijns meesters armen.

Later kwam een der Indianen met streepen elandenhuid, welke hij aan den buitenkant dwars voor het raam spijkerde. Aan elke streep bengelde een rij bellen. Het was slim bedacht; Ambrose kon niet een van de streepen aanraken of de bellen maakten alarm. Daarna kon hij, zoolang het licht was, ze zien rondslenteren en in het gras slapen, met hun geweren naast zich. Toen het donker was zag hij hun pijpen gloeien.

Er volgden drie dagen van onuitsprekelijke verveling. Als Job er niet geweest was zou Ambrose zijn verstand verloren hebben.

Aan zijn raam overzag hij het tentdorp en zijn eenige afleiding bestond in het gadeslaan van de Indianen als zij werkten of speelden. Zijn bewaarders richtten een tepee bij zijn gevangenis op. Hij zag altijd ten minste drie; ze waren in den regel aan het kaartspelen en hadden hun geweren altijd naast zich. Ambrose, die den Indianen-geest zoo goed kende, leidde uit de nauwgezette bewaking af, dat ze zeer strenge orders hadden. Elke gedachte aan ontsnapping was uitgesloten. Hij zou geen honderd en vijftig mijl kunnen afleggen zonder proviand. Hij was eerst voornemens van elken maaltijd, die hem gebracht werd, iets te besparen, doch hij kreeg nauwelijks genoeg voor zich en den hond.

Op den vierden dag veroorzaakte de aankomst van de rest der Indianen van Fort Enterprise eenige afleiding. Bij kleine troepjes kwamen ze langzaam den heuvel af; groote vermoeidheid sprak uit hun zwaren gang en hun gekromde ruggen. Alleen Watusk zat te paard. Alle anderen dieren waren beladen met buit uit het magazijn. Sommige mannen en alle vrouwen droegen bovendien pakken. Daarom had de reis zoolang geduurd. Getrouw aan hun wilden-natuur hadden ze meer genomen dan ze konden dragen. Naar Ambrose later hoorde lagen overal langs den weg achtergelaten goederen.

Ambrose verwachtte eenige verandering in zijn toestand als gevolg van de aankomst van Watusk. Doch er gebeurde nog niets. De geduldige vrouwen begonnen de tenten te bouwen en tegen den avond was het tentdorp vier maal zoo groot. In de

stilte van de schemering zond iedere kegelvormige tent een draad rook op, welke zich boven verenigde met de dunne wolk, die laag boven de vlakte hing. Naarmate de duisternis toenam, werden de tepees zwak lichtgevend tengevolge van de vuurtjes, die binnen gestookt werden, en de stralen glansden als rijen zwakverlichte lampions. Ambrose verwachtte bezoekers; hij bleef tot laat aan het raam zitten, doch er kwam niemand.

Den volgenden morgen bracht hij den man die hem het ontbijt kwam brengen, door teekens aan het verstand, dat hij Watusk wenschte te spreken. Het opperhoofd verwaardigde zich echter niet hem een bezoek te brengen.

Dien dag bleek het, dat de Indianen beneden slechts tijdelijk verblijf hadden gehouden. Na eenige uren rust, kwam er weer beweging en den geheelen middag waren ze bezig hun bagage over de rivier te zetten in kano's en hun paarden er over te laten zwemmen. Den volgenden morgen waren alle tenten weer neergehaald, met uitzondering van het verblijf van Watusk en enkele andere tepees; de geheele stam stak de rivier over en verdween achter de heuvels. Alles aan dien kant was nog Niemand'sland, dat op de kaarten nog als „onbekend” wordt aangeduid.

Daarna volgde de eene dag den anderen zonder dat iets de eentonigheid van Ambrose's gevangenschap verbrak. Nu en dan

Foto C. Steenberg.

DE WATERMOLEN VAN DEN POLDER „SCHIEVEEN”, GELEGEN AAN
DEN STRAATWEG TUSSEN DELFT EN OVERSCHIE.

ontwaarde hij de gezette gestalte van Watusk in zijn gekleede jas, doch hij hoorde niets van hem. Het was de twintigste September en de populierentakken waren kaal. Elken morgen was het gras wit gevoren en dien dag viel er eenige sneeuw. In den winter zouden de moeilijkheden, verbonden aan een ontsnapping, zeker veel grooter worden. Meermalen wijlden zijn gedachten te Fort Enterprise. Ook aan Peter Minot dacht hij, die op hem vertrouwde de wisselvallige fortuin van de firma in veilige haven te sturen; hij kreunde bij het besef van zijn machteloosheid.

Zooals dat met alle eenzaam-opgesloten het geval is, leed Ambrose's geest onder de lange afzondering. Wel is waar had hij Job, die een zwijgende trooster en vriend voor hem was, doch Job was maar een hond. Schertsen of vloeken tegen zijn bewaarders had evenveel effect als een preek in de woestijn. Het werd een marteling voor Ambrose, dat hij niet in staat was zich te laten gelden.

Toen hij 's avonds in bed lag, werd hij wakker zonder te weten wat hem gewekt had. Hij luisterde en even later hoorde hij het geluid weer, de val van een klein voorwerp op den vloer. De sploten in de houten wanden waren met aarde dichtgemaakt en deze was gedroogd en liet los: 't was dus niet vreemd, dat er iets viel — toch klopte zijn hart sneller. Hij hoorde een zacht gekrab en weer viel er iets op den vloer. Nu wist hij, dat een levend wezen aan het werk was. Job bromde. Ambrose kneep zijn snuit dicht.

Plotseling hoorde hij gefluister. In zijn verbazing kon hij niet uitmaken van welken kant het kwam. „Engelschman! Engelschman!”

Het bovennatuurlijke van het geval ontroerde hem. Hij was pas uit een vrij diepen slaap ontwaakt; zijn voorhoofd werd klam. Het was het gefluister van een vrouw. Job worstelde om zijn kop vrij te krijgen. Ambrose beval hem op gebiedenden toon zich stil te houden. De hond bedaarde en ging bevend zitten.

Het gefluister herhaalde zich. „Engelschman!”

„Wat is er?” vroeg Ambrose zacht.

„Kom hier.”

„Waar ben je?”

„Hier in den hoek. Kom aan den voet van het bed.”

Ambrose deed het. Toen hij er was, zeide hij: „Spreek nu maar.”

„Hier,” fluisterde de stem. „Ik maak een gaatje in de aarde. Houd je oor er tegen, ik spreek zacht.”

Ambrose vond de plaats van waar het geluid kwam. Hij hield zijn mond er voor. „Wie ben je?” fluisterde hij.

„Nesis,” luidde het zacht gefluisterde antwoord. „Ik ben je vriendin.”

Het woord vriend verwarmde altijd zijn hart en op dit oogenblik had hij meer behoefte aan vriendschap dan ooit te voren in zijn leven.

„Dank je,” zeide hij van ganscher harte.

„Ik zag je aan den theedans,” vervolgde de stem.

Er schoot Ambrose iets te binnen. „Was jij het meisje —”

„Ja,” zei ze. „Ik zat achter je. Ik vond je een knappe man. Toen we weg liepen heb ik je hand gedrukt.”

Ambrose grinnikte in de duisternis. „Ik vond jou ook mooi,” antwoordde hij.

„Ik wou, dat ik bij je was,” fluisterde zij.

Hij was een weinig verlegen met haar naïeve warmte.

„De mannen zeggen, dat je zoo sterk bent als een beer,” vervolgde zij. „Ze zeggen, dat je goud in je tanden hebt. Is dat waar?”

„Ja,” antwoordde Ambrose lachend.

„Ik zou dat graag eens zien.”

Hun goeden wil ten spijt, verflauwde het gesprek. Het is moeilijk kennis te maken door een wand van boomstammen. Ten slotte vroeg Ambrose hoe het kwam, dat zij Engelsch sprak en dat bracht haar aan het vertellen.

„Mijn vader heeft 't mij geleerd,” zei ze. „Hij was een half-blanke. Lang geleden kwam hij hier en trouwde met een Kakisa. Hij sprak heel goed Engelsch. Toen Watusk opperhoofd werd, was hij boos op mijn vader, omdat hij Engelsch sprak. Watusk wil niet hebben, dat hier iemand anders dan hij Engelsch kan spreken. Watusk heeft het er op aangelegd, dat ze mijn vader doodmaakten. Het is de waarheid. Watusk weet ook niet, dat ik Engelsch spreek. Mijn vader heeft het mij stilletjes geleerd. Als Watusk het wist, zou hij mijn tong uitsnijden. Ik mag graag Engelsch spreken. Als ik alleen ben, spreek ik het, om het niet te vergeten. Ik kom Engelsch met jou praten.”

„Is je vader dood?” vroeg Ambrose. „Bij wien woon je dan?”

„Watusk,” luidde het verrassende antwoord. „Ik ben Watusk's jongste vrouw. Hij heeft vier vrouwen.”

„Groote God!” mompelde Ambrose.

„Toen mijn vader vermoord was, nam hij mij,” vervolgde ze kalm. „Ik haat hem.”

„Wat een schande!” zei Ambrose, terwijl hij zich het peinzend gezichtje voor den geest riep.

„Ik wou dat ik bij je was!” fluisterde zij weer.

„Wil je me helpen om er uit te komen?” vroeg Ambrose gretig. „Ik zal het probeeren als je mij wat eten bezorgt.”

„Ik heb liever, dat je niet weggaat,” zei ze langzaam.

„Ik kan hier toch niet opgesloten blijven zitten!” riep hij uit.

„Nee, ik zal je helpen,” fluisterde zij.

„Kun je me ook een paard bezorgen?” vroeg hij.

„Jawel,” antwoordde ze. „Maar verscheidene mannen bewaken den weg om op de politie te passen. Neem een kano en vaar de rivier af.”

„Waar gaat de rivier heen?”

„Naar het Groote Buffalo-meer, zeggen ze.”

„Goed. Van daar kan ik wel in Moultrie komen. Kun je mij een flink mes brengen?”

„Morgenavond breng ik het, Engelschman.”

„Ik zal een gat in den vloer snijden en onder den wand een gang maken.”

De bijzonderheden van de ontvluchting interesseerden haar niet.

Foto C. Steenberg.

DE KLEINE MOLENS AAN DEN BOEZEM IN DEN
POLDER „ZESTIENHOVEN” NABIJ OVERSCHIE.

„Heb je een vrouw?” vroeg ze. „Waarom niet?” Er kwam geen einde aan haar vragen.

Eindelijk zei ze met een zucht: „Nu ga ik. Ik steek mijn hand er door. Neem hem maar.”

Ambrose greep de kleine vingers, die door de spleet kwamen, en drukte er dankbaar zijn lippen op.

„O!” riep ze verrast. „Was dat je mond? Het gaf me een schok. Steek je hand er door, Engelschman.”

Hij deed het en had een gewaarwording alsof rozenblaadjes zijn vingers streelden.

„Tot ziens,” fluisterde zij.

„Nesis,” vroeg hij, „weet je ook waarom Watusk me hier opgesloten houdt? Wat is hij van plan met mij te doen?”

„Zeker weet ik het,” zei ze. „Iedereen weet het. Als de politie hem pakt, zegt hij, dat hij niets gedaan heeft. Hij zal zeggen, dat jij hem tot kwaad aangezet hebt. Gordon Strange heeft hem gezegd, dat hij dat moest doen.”

Er ging Ambrose een licht op. „Natuurlijk,” zeide hij.

„Tot ziens, Engelschman,” fluisterde Nesis. „Morgenavond kom ik terug.”

(Wordt vervolgd).

Ontvangen Boeken, enz.

Het stadswoonhuis in Nederland gedurende de laatste 25 jaren, door J. H. W. Leliman, B. I. Met ongeveer 425 afbeeldingen. Uitgegeven te 's-Gravenhage door Martinus Nijhoff, 1918. Aflevering 2.

De arbeidsbeurs voor den Indischen dienst. Uitgegeven door het departement van koloniën.

In dit brochure'tje wordt allerlei medegedeeld over de bij het Ministerie van koloniën opgerichte arbeidsbeurs voor den Indischen dienst, die speciaal belast is met de zorg voor de voorziening in de behoeften aan personeel voor den Nederlandsch-Indischen burgerlijken dienst en met al wat strekken kan om in breeden kring in Nederland de belangstelling voor Nederlandsch-Indië op te wekken en te onderhouden en kennis omtrent Tropisch Nederland te verbreiden.

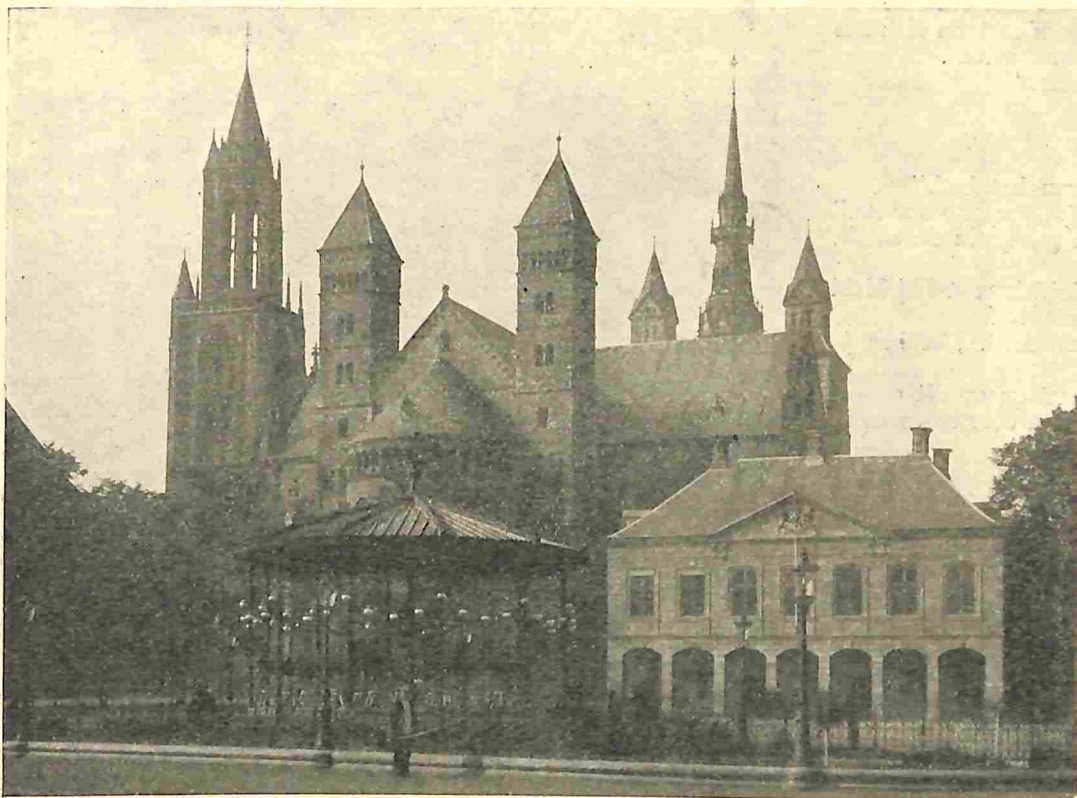
* * *

ONTVANGEN KALENDERS.

Senefelder-kalender. Deze maandkalender van de steendrukkerij Senefelder te Amsterdam is wel een der aardigste en doeltreffendste reclame-kalenders die wij in jaren zagen. Aardig gevonden is het verhaal van het „ontstaan der kleuren,” spelende in het oude Egypte, waarvan elk blad een episode weergeeft, reproductie in kleuren naar de tekening van W. Papenhuijzen. En doeltreffend is ze als reclame-kalender, omdat de firma er mee bewijst, dat ze op 't gebied van kleurendruk niet de eerste de beste is. De eigenlijke kalender is tegelijk smaakvol en duidelijk, en vormt op de meeste bladen met de platen een smaakvol geheel. —

N. V. L. Zélander's Electrotechnische en Technische Handelvennootschap, Amsterdam—Rotterdam. —

Stoomververij en Chemische Wasscherij „de Regenboog,” Tilburg.

GEZICHT VAN HET VRIJTHOF OP DE TORENS VAN ST. JANS- EN ST. SERVAASKERK TE MAASTRICHT.

ZEEUWSCH-VLAANDEREN—ZUID-LIMBURG.

Zoolang geen zekerheid bestaat, dat het annexatie-gevaar voor ons land is afgewend, stellen wij ieder, die nog iets met betrekking tot de bedreigde landstreek te zeggen heeft, daartoe in dit rubriekje in de gelegenheid, mits hij korthed betrachte. Betuigingen van trouw aan Nederland kunnen evenwel nog slechts worden opgenomen, zoo zij op frissche, oorspronkelijke wijze worden geuit.

UIT HAVARD'S „LES FRONTIÈRES MENACÉES.

„Mes amis,” disais je, „je bois à votre patrie! à la Néerlande!... à son passé glorieux et à son avenir!...”

„Nous venons une fois encore de la parcourir, cette contrée généreuse. ... Certes, sur cette longue étendue, nous avons rencontré et constaté bien des nuances diverses. Le sol, les types, les coutumes, les mœurs, la religion, tout change et se modifie constamment, — mais qu'importe? La tête ressemble-t-elle au pied, et l'estomac est-il pareil à quelque autre organe? Et pourtant, si variées qu'elles puissent être, ces parties ne constituent qu'un seul et même corps, à condition qu'un même sang les anime et qu'un seul coeur batte pour elles toutes.”

Et c'est à vous, cher lecteur, à décider qui des deux a raison, ou du voyageur consciencieux qui a parcouru la contrée en tout sens, du scrupuleux archéologue qui a visité ses monuments, fouillé ses archives et fait revivre son histoire, ou bien des savants fantaisistes qui, du fond de leur cabinet, remanient sans pudeur la carte de l'Europe, effaçant les frontières qui les gênent et disposant des peuples sans leur assentiment.

Aldus Henry Havard, de groote vriend van ons land, ten onzent vooral bekend door zijn „Villes mortes du Zuiderzee,” in zijn minder bekend „Les frontières menacées” (1876), waarin hij onze noordelijke en oostelijke provinciën beschrijft, die hij in verband met uitlatingen van Duitsche geleerden, en de richting, waarin het Duitsche onderricht in de aardrijkskunde werd geleid, bedreigd achtte door het Duitsche imperialisme.

„Effaçant les frontières qui les gênent”....! Nòg zijn deze „savants fantaisistes” niet uitgestorven, zooals is gebleken. Maar wij vertrouwen, dat hun stem geen gehoor meer zal vinden. Er is gelukkig véél veranderd!

* * *

OOK KATHOLIEK ZEEUWSCH-VLAANDEREN AAN NEDERLAND VERKNOCHT.

Uit verschillende bijdragen, ons gezonden, bleek overduidelijk, dat men ook in het overwegend Katholieke land van Hulst niets van annexatie bij België wil weten, en er zich één met Nederland voelt. Van deze bijdragen noemen wij een artikel van den heer C. A. Cammaert, arts te Hontenisse, dat wij te laat ontvingen om 't nog in een onzer Z. Vlaanderen—Z. Limburg-nummers een plaats te geven, terwijl ons thans de plaats ontbreekt, om het in zijn geheel op te nemen. Wij ontleenen aan het slot het volgende:

„Pas op! zeg nooit, dat Zeeuwsch-Vlaanderen was een wingewest van Holland, werd stiefmoederlijk behandeld door Holland; dit ware de grofste logen. Wat wilt gij, dat gedaan worde voor een volk dat in zich zelf gekeerd, niets vraagt noch toont, niet teekent, en in den ouden landelijken sleur van stille tevredenheid en klein leven voortleeft? Thans, in de laatste 40 jaar, heeft de Zeeuw den kop opgestoken in den wind, die waait van over de Schelde. De aanraking met Holland is intellectueel en materieel zeer intensief geworden, de Zeeuwsche Vlamen leveren thans hun zonen voor alle ambten van het rijk, van Staten-Generaal tot de lagere school, voor alle faculteiten onzer universiteiten. ...

„Tot in de hutten mijner armste patiënten begroet ik vooral in deze tijden niet zonder aandoening naast het Christushout de beeltenissen uit ons beminde vorstenhuis. Dat is de stille taal van het in de ziel stil vredig volk en duidt zijn geloof en nationaliteit.”

* * *

HET ZEEUWSCH-VLAAMSCH VOLKSLIED.

Ds. J. N. Pattist schrijft ons:

Mejuffrouw Sturm geeft in het Zeeuwsch-Vlaanderen—Limburg-nummer van 11 Jan. 11. mij al te veel eer, door het Zeeuwsch-Vlaamsche volkslied aan mij alleen toe te schrijven. Het is gemeenschappelijk werk van den heer J. Vreeken, hoofd eener school te Middelburg, en mij. Ik mag deze kleine rectificatie wel even aanbrengen in het zoo sympathieke artikelje van genoemde onderwijzeres.

Misschien is het ook wel aardig om te vermelden, dat de uitgever aan zijn negentiende duizend van de volksuitgave ervan bezig is. Ze zijn grootendeels in Zeeuwsch-Vlaanderen zelf verkocht. Wel een prachtig bewijs van het Nederlandsch voelen dezer streek.